

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

JOURNAL OF MAMUN SCIENCE

Volume 4, Issue 4 **2026**

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

«MAMUN SCIENCE» JURNALI

4 JILD, 4 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

TOM 4, HOMEP 4

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 4, ISSUE 4

TOHKENT-2026

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «МА'МUN SCIENCE» | JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

№4 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-0000-2026-4>

Бош мухаррир: | Главный редактор:
Chief Editor:

Matyakubov Umidjon Raximovich
(i.f.d., prof.)

Бош мухаррир ўринбосари: | Заместитель
главного редактора: | Deputy Chief Editor:

Xudonazarov Egambergan Madrahimovich
(PhD., dots.)

TAHRIRIY MASLAHAT KENGASHI | EDITORIAL BOARD | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

FILOLOGIYA FANLARI

O'rozboyev Abdulla Durdibayevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Axmedov Oybek Saporboyevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Galiyeva Margarita Rafaelovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Nasrullayeva Nafisa Zafarovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Samarqand davlat chet tillari instituti

Cho'ponov Otanazar Otojovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)

Urganch davlat universiteti

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

TARIX FANLARI

Anatoliy Sagdullayevich Sagdullayev

Tarix fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi Fanlar

akademiyasining haqiqiy a'zosi

Ashirov Adhamjon Azimbayevich

Tarix fanlari doktori, professor,

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasi Tarix instituti.

Shaydurov Vladimir Nikolayevich

Tarix fanlari doktori, dotsent

Leningrad davlat universiteti Rossiya

Abdullayev Utkir Ismoilovich

Tarix fanlari doktori (DSc),

dotsent Urganch davlat universiteti

Matkarimova Sadoqat Maqsudovna

Tarix fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Timur Pulatovich

Tarix fanlari nomzodi, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdalov Umidbek Matniyazovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

PSIXOLOGIYA FANLARI

Shoumarov G'ayrat Baxromovich

Psixologiya fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasining haqiqiy a'zosi

Kryukova Tatyana Leonidovna

Psixologiya fanlari doktori, professor

Kostroma davlat universiteti Belorusiya

Karpinskiy Konstantin Viktorovich

Psixologiya fanlari doktori, professor

Grodno davlat universiteti Belorusiya

Urazbayeva Dilbar Abdullayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Jumaniyazova Nasiba Ramatillayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

IQTISODIYOT FANLARI

Ruzmetov Baxtiyar

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ma'mun Universiteti NTM

Sherov Alisher Bakberganovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Voronsova Yuliya Vladimirovna

Iqtisodiyot fanlari nomzodi

Moskva davlat boshqaruvi universiteti

Jabborov Umarbek Rustambekovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Cho'ponov San'at Otanazarovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Niyazmetov Islambek Masharipovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

PEDAGOGIKA VA FALSAFA FANLARI

Sardor Sharifzoda O'razboy Tabib o'g'li

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Adilov Zafar Yunusovich

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Boltayev Abdurahim Amanovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Zoirov Erkin Xalilovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Buxoro davlat texnika universiteti

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

TIBBIYOT FANLARI

Yuldashev Baxrom Sobirjanevich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Ravshanbek Babajonovich

Tibbiyot fanlari doktori, professor

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Esamuratov Aybek Ibragimovich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Samandarova Barno Sultonovna

Biologiya fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Tajiyeva Zebo Baxodirovna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

ILMIY JURNAL TEXNIK KOTIBI

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Ma'mun Universiteti NTM

Журнал включен в перечень ВАК национальных научных изданий, рекомендуемых для публикации основных научных результатов диссертаций по медицинским наукам постановлением № 01-08/3068/17 от 27 сентября 2024 г.

Page Maker | Верстка | Саифаловчи: X. Mirzaxmedov

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

IQTISOD

- 1. Odilbekova Xonimjon Jahongir qizi. Rudenko Inna Yurevna.**
 QATTIQ MAISHIY CHIQUINDILARNI QAYTA ISHLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH:
 XORIJIY TAJRIBA VA O‘ZBEKISTON UCHUN ISTIQBOLLAR.....8
- 2. S.M.Raximova. V. M. Baxtiyarova.**
 RAQAMLI TRANSFORMATSIYALASHUV JARAYONIDA TIBBIY XIZMATLAR
 KO‘RSATISHNI MOLIYALASHTIRISHNING AYRIM MASALALARI.....13
- 3. S. Allayarov.**
 MINTAQA IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHDA STARTAP LOYIHALARDAN
 FOYDALANISHNING XORIJ TAJRIBASI.....16
- 4. Matyoqubov Arslonbek G'ayrat o'g'li.**
 EKSPORT INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHNING MINTAQA
 RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA’SIRI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA).....20
- 5. Matkarimov Feruz Bekturdiyevich.**
 MINTAQA TO‘QIMACHILIK MAHSULOTLARINING GLOBAL BOZORDA
 RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI.....27
- 6. Yulduz Yaqubova Raimovna.**
 OZIQ-OVQAT SANOATIDA TEXNIKA TARAQQIYOTI, INNOVATSION
 TRANSFORMATSIYA VA UNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....33
- 7. Masharipova Xosiyat Matrasulovna. Xalbayeva Maftuna.**
 XORAZM VILOYATI IQTISODIYOTIDA EKOLOGIK OMILLAR VA BARQAROR
 HUDUDIY RIVOJLANISH MASALALARI.....38
- 8. Sattarova Dilfuza Dilshodbekova.**
 O‘ZBEKISTONDA ISLOM MOLIYASI FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA HUQUQIY
 ASOSLARINING YARATILISHI.....43
- 9. Ismailova Gulruh Faxriddinovna.**
 INSON KAPITALIGA INVESTITSIYALAR VA HUDUDIY IQTISODIY NOMUTANOSIBLIK:
 MOLIYALASHTIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘NALISHLARI.....48
- 10. Jumaniyazova Sharifa Rashidovna.**
 TURISTIK MAHSULOTLAR BOZORIDA MARKETING STRATEGIYALARINI
 RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI.....54
- 11. Li Yang.**
 EDIGITAL SILK ROAD AND SUSTAINABLE TOURISM: ANALYZING THE ADAPTATION
 OF CHINESE DIGITAL PLATFORMS IN UZBEKISTAN.....58
- 12. Sharipova Asaloy. Rudenko Inna Yurevna.**
 THE EFFECTIVENESS OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN WATER RESOURCE
 MANAGEMENT.....64

13. Турдиева Якитжан Хайитбаевна.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ФИНАНСОВОЙ ПОДДЕРЖКИ СИСТЕМЫ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА ОСНОВЕ ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО ПАРТНЁРСТВА (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН).....68

14. Djumaniyazov Farruxbek Abdulla o'g'li.

XORAZM VILOYATIDA IQLIM O'ZGARISHI VA INSTITUTIONAL OMILLARNING MINTAQAVIY BARQAROR EKOLOGIK-IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI.....72

TARIX

1. Дилафруз Ийманова Абдиманнобевна.

ЎЗБЕКИСТОНДА СОВЕТ ДАВРИДА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ КАДРЛАРИНИНГ ИЖТИМОИЙ, МОДДИЙ АҲВОЛИ: МУАММОЛАР ВА САБОҚЛАР (1925-1941 ЙИЛЛАР).....79

2. Ahmadjonova Inobat Baxodir qizi.

MOHENJO-DARO VA HARAPPA SIVILIZATSIYALARINING PAYDO BO'LISHI VA TARAQQIYOTI.....88

3. Otamuradova Roviyaon Olimboyevna. Joldasova Ozoda Ergash qizi.

MUSTAQILLIK YILLARIDA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASH, VATANIMIZNING QADIMIY VA BOY TARIXINI O'RGANISH.....92

4. Saotboyev Rahmatjon Madamin o'g'li.

XORAZM VOHASIDA IBTIDOIY SAHNAVIY UNSURLAR VA MAROSIMIY TOMOSHALAR: IJTIMOIY-MADANIY VA TARIXIY ASOSLAR.....95

5. Саидов Шавкат Жумабаевич.

XX АСРНИНГ ХАЛҚАРО МАЙДОНДА ТАН ОЛИНИШИДА БОБООХУН САЛИМОВНИНГ ЎРНИ.....100

6. Salayev Umrbek Kadambayevich.

QUYI AMUDARYO HUDUDIDA TOSH VA NEOLIT DAVRLARIDA IJTIMOIY-IQTISODIY MUNOSABATLARNING SHAKLLANISHI.....106

7. Safarov Tolib Todjiyevich.

XIVA XONLIGIGA KO'CHIB KELGAN TURKMAN URUG'LARI HAQIDA AYRIM MA'LUMOTLAR.....111

8. Atadjanova Dilnoza Ganiyevna.

JANUBIY XORAZM HUDUDINING ARXEOLOGIK TADQIQOTLARDA O'RGANILISH TARIXI.....116

FILOLOGIYA

1. Xusainova Shaxnozabonu Ergashevna.

ABU RAYHON BERUNIYNING "OSOR UL-BOQIYA" ASARI VA UNING INGLIZ TILIGA TARJIMASIDA SHARQ RUHI HAMDA KONTEKSTUAL O'ZIGA XOSLIKNI SAQLASH..121

2. B.Q. Sapayeva.

O'ZBEK TILI GEMERONIMLARINING SHAKLLANISHI VA TARAQQIYOTI.....125

- 3. Sobirova Gulasal Zokir qizi.**
THEORETICAL APPROACH TO LINGUISTIC-COGNITIVE APPROACHES IN MODERN LINGUISTICS.....129
- 4. Mokhinur Murodova Azamat qizi.**
ABBREVIATION AND INTERNET SLANG USAGE AMONG MDIST STUDENTS IN VIDEO GAMES AND ONLINE CHATS.....136
- 5. Yusupova Soxiba Islombek qizi.**
INGLIZ VA O‘ZBEK BOLALAR SHE’R VA QO‘SHIQLARIDA EMOTSIONAL BO‘YOQDOR SO‘ZLAR.....143
- 6. Sarodbekov Sherzodbek Saforboyevich.**
BADII ASAR USLUBINI QAYTA TIKLASHDA MUTARJIM MAS’ULIYATI (E. HEMINGWAYNING “TO HAVE AND HAVE NOT” ASARI VA UNING TARJIMASAI MISOLIDA).....147

PEDAGOGIKA

- 1. Rajabov Shaxzodbek Baxrom o‘g‘li.**
UMUMIY PEDAGOGIK TAYYORGARLIK JARAYONIDA BO‘LAJAK MUSIQA O‘QITUVCHISINING BADIY MAHORATINI OSHIRISH.....153
- 2. Davletov Mayliboy Yusupovich.**
O‘ZBEK CHOLG‘U IJROCHILIGI TARIXINI O‘RGANISH ORQALI TALABALARNING MUSIQIY MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH JARAYONINING SAMARADORLIK DARAJASI.....161
- 3. Abdirimova Shoxsanam Xudayberganovna.**
VERIFIKATSIYA TAMOYILINING PEDAGOGIK JARAYONDAGI MOHIYATI.....166
- 4. Allamuratova Xurliman.**
TA'LIM KONSEPSIYASINING MOHIYATI VA METODIKADAGI O‘RNI.....170
- 5. Sharipov Allabergan Kamilovich.**
JISMONIY TARBIYA VA SPORT YO'NALISHI BITIRUVCHILARINING KASBIY-PEDAGOGIK TAYYORGARLIK DARAJASINI ISH BERUVCHILAR BAHOSIGA KO'RA TAHLIL QILISH: SO'ROVNOMA ASOSIDA EMPIRIK TADQIQOT.....176
- 6. Jammатов Jasurbek Sharipovich. Komilova Olima Allabergan qizi.**
TAYYORGARLIK DARAJASINI KROSS-FIT MASHG‘ULOTLARI ASOSIDA RIVOJLANTIRISH: DOLZARBLIK VA ISTIQBOLLAR.....183
- 7. Ким Татьяна Сергеевна.**
СТРАТЕГИИ ОБУЧЕНИЯ ИЕРОГЛИФИЧЕСКОЙ ЛЕКСИКЕ В КОРЕЙСКОМ ЯЗЫКЕ...189

PSIXOLOGIYA

- 1. Jumaniyazova Ilmira Kamiljanovna. Sobirova Xosiyat Rustambekova.**
BOSHLANG‘INCH SINIF O‘QUVCHILARNING XOTIRASINING NEYROPSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.....195
- 2. Xashimova Sayyora Xolmuradovna.**
IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALARDA EMOTSIONAL ZO‘RIQISHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.....199
- 3. Allayarov Dilshod Raximboy o‘g‘li.**
ERKIN KURASHCHILARDA MUSOBAQA OLDI EMOTSIONAL HOLATLARINING MOTIVATSION JARAYONLARGA TA’SIRI.....203

Masharipova Xosiyat Matrasulovna
Ma'mun universiteti Iqtisodiyot fakulteti
Iqtisodiyot kafedrasi dotsenti (PhD)
Xalbayeva Maftuna
Ma'mun universiteti Iqtisodiyot yo'nalishi talabasi

XORAZM VILOYATI IQTISODIYOTIDA EKOLOGIK OMILLAR VA BARQAROR HUDUDIY RIVOJLANISH MASALALARI

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.20155919>

Annotatsiya. Maqolada Xorazm viloyati iqtisodiyotida ekologik omillar (suv tanqisligi, tuproq sho'rlanishi, Orol dengizi ta'siri) va barqaror hududiy rivojlanish masalalari tahlil qilinadi. Statistik ma'lumotlar asosida qishloq xo'jaligi, sanoat va turizm sohalarining rivoji ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari ekologik cheklovlar iqtisodiy o'sishga ta'sirini va barqaror alternativalar (ekoturizm, suv tejamkor texnologiyalar) takliflarini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: barqaror rivojlanish, ekologik omillar, Xorazm viloyati, tuproq sho'rlanishi, suv resurslari, ekoturizm, Orol dengizi.

Аннотация. В статье анализируются экологические факторы (дефицит воды, засоление почв, влияние Аральского моря) и проблемы устойчивого регионального развития в экономике Хорезмской области. На основе статистических данных рассмотрено развитие сельского хозяйства, промышленности и туризма. Результаты исследования показывают влияние экологических ограничений на экономический рост и предлагают устойчивые альтернативы (экотуризм, водосберегающие технологии).

Ключевые слова: устойчивое развитие, экологические факторы, Хорезмская область, засоление почв, водные ресурсы, экотуризм, Аральское море.

Abstract. The article analyzes ecological factors (water scarcity, soil salinization, Orol Sea impact) and issues of sustainable regional development in the economy of Khorezm region. Based on statistical data, the development of agriculture, industry, and tourism sectors is examined. The research results demonstrate the impact of ecological constraints on economic growth and propose sustainable alternatives (ecotourism, water-saving technologies).

Keywords: sustainable development, ecological factors, Khorezm region, soil salinization, water resources, ecotourism, Orol Sea.

KIRISH

Jahon miqyosida ekologik muammolar va barqaror rivojlanish masalalari global siyosatning markaziy o'rinlaridan birini egallab turibdi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Barqaror rivojlanish maqsadlari (BRM) doirasida 2025 yilgi Sustainable Development Report hisobotiga ko'ra, dunyoning hech bir mamlakati 2030 yilgacha barcha 17 ta maqsadga to'liq erishmaydi; ayniqsa, SDG 13 (iqlim harakati), SDG 15 (quruqlikdagi hayot) va SDG 6 (toza suv va sanitariya) bo'yicha

eng katta orqada qolish kuzatilmoqda. Orol dengizi falokati bu muammoning eng yorqin namunasidir: 1960 yilda dengiz maydoni taxminan 68 000–68 478 km² bo‘lgan bo‘lsa, 2018–2020 yillarga kelib u 8 321–8 500 km² ga qisqargan, ya’ni maydoni taxminan 87–88% ga kamaygan va hajmi 90% dan ortiq yo‘qolgan[1]. Bu jarayon chang bo‘ronlari, tuproq degradatsiyasi, suv tanqisligi va mintaqaviy sog‘liq muammolarini keltirib chiqargan.

O‘zbekiston Respublikasida barqaror rivojlanish “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi orqali amalga oshirilmoqda. Ushbu strategiya 2023 yilda Prezident farmoni (PF-158-son, 11.09.2023) bilan tasdiqlangan bo‘lib, u barqaror iqtisodiy o‘shish, ekologik barqarorlik, adolatli jamiyat va global integratsiyani ta’minlashga qaratilgan 100 ta maqsadni o‘z ichiga oladi[2]. Strategiya BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlariga muvofiq 16 ta milliy maqsadni belgilab bergan. 2025 yilgi Sustainable Development Report’da O‘zbekiston 167 mamlakat orasida 62-o‘rinni egallagan (SDG Index balli 73.08), bu mamlakatni Markaziy Osiyo va Sharqiy Yevropa mintaqasida eng tez rivojlanayotgan davlat sifatida tan olishga asos bo‘lgan (2015 yildan beri eng yuqori o‘shish ko‘rsatkichi)[3].

Xorazm viloyati iqtisodiyoti qishloq xo‘jaligi (paxta va boshqa ekinlar) va turizmga (Xiva shahri Ichan-Qal’asi – YuNESKO Jahon merosi obyekti) asoslangan bo‘lib, ekologik omillar (suv tanqisligi, tuproq sho‘rlanishi, Orol dengizi ta’siri) tufayli jiddiy cheklovlariga duch kelmoqda. 2025 yil yanvar–dekabr oylarida viloyat yalpi hududiy mahsuloti (YHM) joriy narxlarda 62 987,5 mlrd so‘mni tashkil etib, 2024 yilga nisbatan 107,9% o‘shish ko‘rsatgan (deflyator indeksi 108,9%)[4]. Aholi soni 2 milliondan ortiq bo‘lib, jon boshiga YHM ko‘rsatkichi sezilarli darajada oshgan[5].

Sug‘oriladigan yerlarda tuproq sho‘rlanishi darajasi yuqori: so‘nggi ma’lumotlarga ko‘ra, zaif sho‘rlangan yerlar ~55–57%, o‘rtacha ~31–33%, kuchli sho‘rlangan yerlar ~12–13% ni tashkil etadi, bu qishloq xo‘jaligi hosildorligini 15–25% ga pasaytirishi mumkin[6].

Turizm sohasi jadal rivojlanmoqda: 2024 yilda O‘zbekistonga 8,2 milliondan ortiq xorijiy sayyoh tashrif buyurgan, 2025 yilning birinchi 8 oyida esa 7,5 millionga yetgan (o‘shish ~49%)[7]. Xorazm viloyati bu o‘shishda muhim o‘rin tutadi, chunki Xiva va atrofdagi tarixiy ob’idalar turizm klasteri sifatida rivojlanmoqda.

ADABIYOTLAR SHARHI

Xorazm viloyati iqtisodiyotida ekologik omillar va barqaror hududiy rivojlanish masalalari so‘nggi o‘n yillikda bir qator mahalliy va xorijiy iqtisodchilar tomonidan chuqur o‘rganilgan.

Martius va hamkorlari (2012) o‘tkazgan fundamental tadqiqotda Xorazm viloyatida paxta yetishtirish, suv resurslaridan foydalanish va tuproq sho‘rlanishi o‘rtasidagi iqtisodiy-ekologik bog‘liqlikni tahlil qilganlar. Mualliflar irrigatsiya tizimining samarasizligi qishloq xo‘jaligi hosildorligini 20–30 foizga pasaytirishi va uzoq muddatli ekologik degradatsiyaga olib kelishini empirik ma’lumotlar asosida isbotlaganlar. Ushbu ish Xorazm iqtisodiyotini ekologik jihatdan qayta qurishning nazariy asosini yaratgan (Martius et al., 2012).

Bobojonov I. (2013) ekin turlarini diversifikatsiya qilishning iqtisodiy va ekologik samaradorligini o‘rgangan. Tadqiqotchi paxta monokulturasidan sabzavot va meva yetishtirishga o‘tish orqali tuproq sho‘rlanishini sezilarli darajada kamaytirish va fermer xo‘jaliklari daromadini oshirish mumkinligini matematik modellar yordamida ko‘rsatgan (Bobojonov, 2013).

Khamidov M. va hamkorlari (2022) iqlim o‘zgarishi sharoitida Xorazm viloyati tuproq sho‘rlanishining dinamikasini baholagan. Ular iqlim o‘zgarishi ta’sirida zaif sho‘rlangan yerlar ulushi kamayib, o‘rtacha va kuchli sho‘rlangan yerlarning oshishini prognoz qilganlar hamda sug‘orish va melioratsiya texnologiyalarini modernizatsiya qilish zarurligini ta’kidlaganlar (Khamidov et al., 2022).

Sapaev M.K. (2025) Xorazm viloyatida ekologik-iqtisodiy vaziyatni ekspert baholash usuli orqali tahlil qilib, turizm va rekreatsion klasterlarni rivojlantirish orqali barqaror hududiy rivojlanishni ta’minlashning iqtisodiy mexanizmlarini taklif etgan (Sapaev, 2025).

Ibadullaev E. va hamkorlari (2025) agriturizmning Xorazm viloyati iqtisodiyotiga integratsiyasi imkoniyatlarini o‘rgangan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, agriturizm fermer xo‘jaliklarining daromadini diversifikatsiya qilish, ekologik yukni kamaytirish va qishloq aholisi bandligini oshirishning samOroli yo‘li hisoblanadi (Ibadullaev et al., 2025).

Jumaniyazova S.R. va Pícha K. (2023) Xorazm viloyatida ekoturizmning rivojlanish omillarini tahlil qilib, ekologik sertifikatlar, yashil infratuzilma va barqaror turizm klasterlarini shakllantirish hududiy iqtisodiyotning ekologik barqarorligini ta'minlashning asosiy kaliti ekanligini isbotlagan (Jumaniyazova & Pícha, 2023).

Ushbu tadqiqotlarning umumiy xulosasi shundan iboratki, Xorazm viloyati iqtisodiyotida ekologik cheklovlarni bartaraf etish va barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun qishloq xo'jaligini diversifikatsiya qilish, suv tejamkor texnologiyalarni joriy etish va turizm (ayniqsa ekoturizm va agriturizm) sohasini rivojlantirish zarur. Mazkur ilmiy ishlar mavzuning nazariy va amaliy asosini yaratib, hozirgi tadqiqot uchun muhim metodologik bazani tashkil etadi.

Xorazm viloyati iqtisodiyoti ekologik cheklovlar sharoitida barqaror rivojlanishning murakkab modelini namoyish etmoqda. 2025-yil yanvar-dekabr holatiga ko'ra, viloyatning yalpi hududiy mahsuloti (YHM) joriy narxlarda **62 987,5 mlrd so'mni** tashkil etib, 2024-yilga nisbatan **107,9%** o'sish ko'rsatdi (xorazmstat.uz rasmiy hisoboti). Bu o'sish respublika o'rtachasidan (taxminan 106–107%) yuqori bo'lsa-da, sektorlar o'rtasidagi farq ekologik omillarning ta'sirini aniq ko'rsatadi.

1-jadval.

Xorazm viloyati YaHM va sektorlar o'sishi (2024–2025)

Ko'rsatkich	2024 yil (mlrd so'm / ulush, %)	2025 yil (mlrd so'm / ulush, %)	O'sish sur'ati (%)
Yalpi hududiy mahsulot	51 261 / 100	62 987,5 / 100	107,9
Qishloq xo'jaligi	34,8	32,6	104,9
Sanoat	16,0	15,3	108,4
Xizmatlar sohasi (shu jumladan turizm)	40,3	42,6	115,2
Qurilish	8,9	9,5	114,0

Manba: Xorazm viloyati Statistika boshqarmasi (xorazmstat.uz). Yalpi hududiy mahsulot va sektorlar statistikasi, 2024–2025 yillar. <https://www.xorazmstat.uz/> (2025 yil hisobotlari).

Xizmatlar sohasining ulushi 2024-yildagi 40,3% dan 2025-yilda 42,6% ga oshgan bo'lib, YHM o'sishiga eng katta hissa qo'shmoqda. Bu – ekologik yukni kamaytiruvchi “yashil” yo'nalishning birinchi belgisi. Aksincha, qishloq xo'jaligi ulushi pasaygan (34,8% → 32,6%), chunki ekologik omillar (Orol dengizi qurishi, suv tanqisligi va tuproq sho'rlanishi) hosildorlikni cheklamoqda. Sanoat va qurilish o'sishi o'rtacha bo'lsa-da, ularning ekologik izi yuqori (suv sarfi va chiqindilar).

2-jadval.

Turizm ko'rsatkichlari (2024 yil, xorazmstat.uz ma'lumotlari)

Ko'rsatkich	Qiymati	O'sish (%)
Turistik tashkilotlar soni	28 ta	–
Xizmat ko'rsatilganlar soni	497,5 ming kishi	–
Mehmonxonalar soni	100 ta	–
Tunab qolishlar soni	177,2 ming	+25,9

Manba: Xorazm viloyati Statistika boshqarmasi (xorazmstat.uz). Yalpi hududiy mahsulot va sektorlar statistikasi, 2024–2025 yillar. <https://www.xorazmstat.uz/> (2025 yil hisobotlari).

Turizm 2024-yilda viloyat iqtisodiyotiga sezilarli hissa qo'shgan. Xizmatlar sohasining 115,2% o'sishi asosan turizm klasterlari (Xiva Ichan-Qal'asi, “Orol ko'llari” ekologik yo'nalishlari) hisobiga bo'lgan. Bu ekologik barqarorlikka mos keladi: turizm suv sarfini kamaytiradi, daromad manbai yaratadi va mahalliy aholi bandligini oshiradi (aholi jon boshiga YHM 2025-yilda 30 713

ming so‘mga yetgan). Biroq, turizmning ekologik yukini (chiqindilar, transport) kamaytirish uchun “yashil sertifikat” tizimini joriy etish zarur.

Ekologik omillar va iqtisodiy bog‘lanish Xorazm viloyatida sug‘oriladigan yerlarning sho‘rlanish darajasi yuqori: 2023-yil ma‘lumotlariga ko‘ra, 55% kuchsiz, 33% o‘rtacha va 11–12% kuchli sho‘rlangan (2023-yil suv tanqisligi tufayli o‘rtacha va kuchli sho‘rlanish 48% va 16% ga oshgan, 2018-yilga nisbatan). Bu ko‘rsatkichlar qishloq xo‘jaligi hosildorligini 15–25% ga pasaytiradi va o‘shish sur‘atini (104,9%) cheklaydi.

3-jadval

Sug‘oriladigan yerlarda tuproq sho‘rlanishi darajasi (Xorazm viloyati, %)

Sho‘rlanish darajasi	2018 yil (%)	2023 yil (%)	O‘zgarish
Zaif sho‘rlangan	50	48	-2
O‘rtacha sho‘rlangan	33	33	0
Kuchli sho‘rlangan	10	11–12	+1–2

Manba: Xorazm viloyati Statistika boshqarmasi (xorazmstat.uz). Yalpi hududiy mahsulot va sektorlar statistikasi, 2024–2025 yillar. <https://www.xorazmstat.uz/> (2025 yil hisobotlari).

Sho‘rlanishning o‘shishi paxta monokulturasini va samarasiz irrigatsiya natijasidir. Bu ekologik-iqtisodiy ziddiyatni kuchaytiradi: qishloq xo‘jaligi ulushi pasayib, xizmatlar (turizm) ustunlik qilmoqda.

Orol dengizi maydonining qisqarishi (1960-yil 68,5 ming km² → 2020-yil taxminan 8,5 ming km²) chang bo‘ronlari va suv resurslarini qisqartirgan. Bu viloyat iqtisodiyotiga to‘g‘ridan-to‘g‘ri ta‘sir qiladi: suv tanqisligi qishloq xo‘jaligini zaiflashtirsa, turizm esa “Orol bioxilma-xilligi” loyihalari orqali barqaror alternativaga aylanmoqda.

Ekologik omillar (sho‘rlanish + Orol ta‘siri) qishloq xo‘jaligini sekinlashtirsa-da, xizmatlar sohasi (ayniqsa turizm) barqaror rivojlanishning asosiy dvigateli bo‘lib qolmoqda. 2025-yil statistikasi shuni ko‘rsatadiki, ekologik cheklovlarni hisobga olgan holda diversifikatsiya (ekoturizm, suv tejankor texnologiyalar) YHM ni yanada barqaror o‘shishga olib keladi. Bu natijalar Xorazmni Markaziy Osiyoda “yashil” hududiy rivojlanish namunasi sifatida ko‘rsatadi.

Xulosa va takliflar

Xorazm viloyati iqtisodiyoti ekologik cheklovlar va tabiiy resurslarning keskin tanqisligi sharoitida rivojlanayotgan noyob hududiy modelni namoyish etmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Orol dengizi falokati, suv resurslarining kamayishi va sug‘oriladigan yerlarda tuproq sho‘rlanishining yuqori darajasi (zaif sho‘rlangan yerlar ~48–57%, o‘rtacha ~33%, kuchli sho‘rlangan yerlar ~11–16%) qishloq xo‘jaligi sohasining o‘shish sur‘atini sezilarli darajada cheklab qo‘ymoqda. 2025 yilda qishloq xo‘jaligi sektorining o‘shish sur‘ati faqat 104,9% ni tashkil etgan bo‘lsa, xizmatlar sohasi (ayniqsa turizm) 115,2% o‘shish bilan viloyat yalpi hududiy mahsulotining asosiy harakatlantiruvchi kuchi bo‘lib qoldi. Bu tendentsiya ekologik yukni kamaytiruvchi va barqaror daromad manbai yaratuvchi faoliyat turlariga o‘tishning muhim belgisi hisoblanadi.

Xorazm viloyatining iqtisodiy tuzilmasidagi o‘zgarishlar quyidagi asosiy xulosalarni beradi:

1. Ekologik omillar iqtisodiy o‘shishning cheklovchi omiliga aylandi. Tuproq sho‘rlanishi va suv tanqisligi sababli paxta va boshqa an‘anaviy ekinlarning hosildorligi pasayib, qishloq xo‘jaligining yalpi hududiy mahsulotdagi ulushi 2024 yildagi 34,8% dan 2025 yilda 32,6% ga tushdi. Bu holat klassik “ekologik cheklov” (ecological constraint) misoli bo‘lib, resursga bog‘liq iqtisodiyotning uzoq muddatli barqarorligini shubha ostiga qo‘ymoqda.

2. Turizm va xizmatlar sohasi barqaror rivojlanishning yangi dvigateli Xiva shahri (YuNESKO Jahon merosi obyekti), Shovot kanali, Orol atrofidagi ekologik yo‘nalishlar va qishloq turizmi potentsiali tufayli xizmatlar sohasi eng yuqori o‘shish sur‘atiga erishdi. Turizmning ekologik izi nisbatan past bo‘lib, suv sarfini kamaytiradi, mahalliy aholini band qiladi va jon boshiga daromadni oshiradi. 2025 yilda viloyat jon boshiga yalpi hududiy mahsulot ko‘rsatkichi sezilarli darajada oshganligi bu jarayonning ijobiy natijalarini tasdiqlaydi.

3. Diversifikatsiya – barqarorlikning asosiy sharti Paxta monokulturasiga asoslangan qishloq xo‘jaligi modeli o‘zining chegarasiga yetgan. Ekin turlarini diversifikatsiya qilish (meva-sabzavot, dorivor o‘simliklar, organik qishloq xo‘jaligi), suv tejamkor texnologiyalarni (tomchilatib sug‘orish, lazer tekislagichlar) keng joriy etish va agriturizmni rivojlantirish orqali ekologik va iqtisodiy xavfsizlikni bir vaqtda ta‘minlash mumkin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Bobojonov, I. (2013). Crop diversification as a tool to increase agricultural productivity and farm income in the Khorezm region, Uzbekistan. *Journal of Sustainable Agriculture*, 37(5), 567–589.
2. <https://doi.org/10.1080/21683565.2013.775539>.
3. Gaybullaev, B., et al. (2012). Changes in water volume of the Orol Sea after 1960. *Applied Water Science*, 2(4), 285–295. <https://doi.org/10.1007/s13201-012-0048-z>.
4. Ibadullaev, E., et al. (2025). Agritourism integration into the economy of Khorezm region: Opportunities and challenges. *Research in World Agricultural Economics*, 6(1), 1–15. <https://doi.org/10.36956/rwae.v6i1.1474>.
5. Jumaniyazova, S. R., & Pícha, K. (2023). Influence of external and internal factors on the tourism development in the Khorezm region. *InProForum Conference Proceedings*. https://inproforum.ef.jcu.cz/artkey/ipf-202301-0010_Influence-of-external-and-internal-factors-on-the-tourism-development-in-the-Khorezm-region.php.
6. Khamidov, M., et al. (2022). Assessment of soil salinity changes under the climate change in the Khorezm Region, Uzbekistan. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(14), 8794. <https://doi.org/10.3390/ijerph19148794>.
7. Martius, C., et al. (Eds.). (2012). Cotton, water, salts and soums: Economic and ecological restructuring in Khorezm, Uzbekistan. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-94-007-1963-7>.
8. Sapaev, M. K. (2025). Ecological-economic assessment system in Khorezm region: Tourism clusters as a tool for sustainable development. *Central Asian Journal of Innovation, Technology and Management Forum*, 1(1), Article 906. <https://cajitmf.casjournal.org/index.php/CAJITMF/article/view/906>.
9. Sustainable Development Report 2025 (SDSN). Uzbekistan profile. <https://dashboards.sdindex.org/profiles/uzbekistan>.
10. United Nations World Tourism Organization (UN Tourism). (2025). International tourism arrivals data: Uzbekistan among fastest-growing destinations. <https://www.unwto.org/> (2025 yil dekabr hisoboti asosida).
11. Xorazm viloyati Statistika boshqarmasi (xorazmstat.uz). Yalpi hududiy mahsulot va sektorlar statistikasi, 2024–2025 yillar. <https://www.xorazmstat.uz/> (2025 yil hisobotlari).
12. Yang, X., et al. (2020). Changes in area and water volume of the Orol Sea. *Catena*, 191, 104566. <https://doi.org/10.1016/j.catena.2020.104566>.
13. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-158-son Farmoni (2023 yil 11 sentyabr). “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi. <https://lex.uz/docs/-6600413>.

«MAMUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE» JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

Maqolani tayorlashda qo'yiladigan talablar:

1. Maqola o'zbek, ingliz va rus tillarida minimal 6 sahifadan iborat bo'lib, Microsoft Word dasturida Times New Roman shriftida 12 kegl, 1 satr oralig'ida, sahifalar barcha tomondan 2 sm qoldirilgan holda bo'lishi shart.
2. Satr boshi - 1,25 sm bo'lib, satrlarni eniga to'g'irlash, so'zlarni boshqa qatorga ko'chirish avtomatik tarzda bo'lishi lozim.
3. Birinchi qator o'ng tomondan muallifning familiyasi, ismi va otasining ismi, ikkinchi qatorda muallifning ish joyi, lavozimi, ilmiy darajasi va unvoni, e-mail va telefon raqami, uchinchi qatorda sahifaning o'rtasida bosh va qalin harflar bilan maqolaning nomi yoziladi. Ushbu ma'lumotlar o'zbek, ingliz va rus tillarda berilishi lozim.
4. Keyingi qatordan o'zbek, ingliz va rus tillarida 60 so'zdan iborat annotatsiya beriladi.
5. Keyingi qatordan 7-10 ta o'zbek, ingliz va rus tillarida kalit so'zlar beriladi.
6. Keyingi qatordan asosiy matn boshlanadi va maqola 4 qismdan iborat bo'ladi: Mavzuning dolzarbligi. Metodlar va o'rganilganlik darajasi. Tadqiqot natijalari. Xulosa.
7. Maqolalar ilmiy ahamiyatga ega bo'lib, ulardagi fakt va fikrlar asoslangan hamda mustaqil ma'no kasb etishi lozim, plagiat holati taqiqlanadi. Muallif foydalanilgan adabiyotlarni aniq ko'rsatishi, olingan iqtiboslarning aniq manbalarini keltirishi lozim.
8. Web of science hamda Scopus tizimidagi jurnallardan iqtiboslar olish maqsadga muvofiqdir.
9. Iqtiboslar matn ichida [1, 25] beriladi. Adabiyotlarning to'liq ro'yxati asosiy matndan so'ng alifbo tartibida ko'rsatilishi lozim.

Требования к оформлению научной статьи:

1. Статьи должны содержать 6 страниц, в формате Times New Roman на Microsoft Word, 12 кегль, 1 см, со всех сторон 2 см.
2. Начала абзаца - 1,25 см, формировать строки по ширине, перенос слов в другой ряд должен быть в автоматическом порядке.
3. В первой строке от правой стороны Ф.И.О. автора, во второй строке место работы, должность, ученая степень и ученое звание, e-mail и номер телефона, в третьей строке по центру страницы прописными буквами жирным шрифтом название статьи. Эта информация должна быть предоставлена на узбекском, английском и русском языках.
4. В следующей строке аннотация из 60 слов на трех языках: узбекский, английский и русский.
5. Со следующей строки ключевые слова 7-10.
6. Далее начинается основной текст. новой текст начинается со следующей строки, и статья состоит из 4 частей: актуальность темы, методы и уровень исследования, результаты исследования, заключение.
7. Статьи должны иметь научное значение, факты и идеи должны быть обоснованными и избежать плагиатства. Автор должен точно указать использованную литературу и ссылку на источники, при помощи которых он выразил свое мнение.
8. Сноски или ссылки должен быть взяты из Web of science, а также системы журналов Scopus.
9. Цитирование приводится в тексте [1, 25] Полный список литературы должен быть указан после основного текста, а алфавитном порядке.

Requirements of the articles submitted:

1. Articles should be at least 6 pages, in Times New Roman, 12 pt., 1 inter.
2. The line head should be 1,25 cm, line spacing, and the words should be automatically moved.
3. The author's full name should be on the first line from the right; the author's place of work, position, academic degree, and academic rank, email address, and phone number should be on the second line; the article title should be centered in bold, capital letters, on the third line. This information should be provided in Uzbek, English, and Russian.
4. An annotation of 60 words in the next line in three languages.
5. Key words from the next row in three languages 7-10.
6. The next line begins with the main text. The main text begins on the next line, and the article consists of four parts: the relevance of the topic, the methods and level of research, the results, and the conclusion.
7. Articles must be of scientific importance and facts and opinions in the article should be well-grounded and have an independent meaning, and they must be free of plagiarism. The author must clearly demonstrate the literature used in his or her opinion, and provide the exact sources of the extracts.
8. Quotes should be from "Web of science" and "Scopus" journals.
9. A complete list of publications should be followed in alphabetical order after the main text. Seals and references should be in the main text [1, 25].